

ERMENİ DEVLET TERÖRÜNÜN ESERİ: 26 ŞUBAT 1992 HOCALI SOYKIRIMI ÜZERİNE

Beşir Mustafayev*

Özet

26 Şubat 1992 tarihinde yüzyılın en büyük faciası, Hocalı soykırımı yaşanmıştır. Şehir Ermeniler tarafından yerle bir edilmiş, yüzlerce masum insan katledilmiştir. Ermeniler, Ruslar ile birlikte 1905-1918 yılındaki olayların benzerini bu sefer Hocalı'da gerçekleştirmişlerdir. Hocalı, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Bölgesindeki önemli bir yerleşim merkezidir. Ağdam, Şuşa, Hankendi, Askeran yolları üzerinde yer alan ve Karabağ için önemli stratejik konuma sahip bir yerdir. Hocalı sadece bir ilçe değil, asırlarca Türk Tarihinin ve Türk Kültürünün hayat bulduğu bir yerdir. Katliamdan önceki nüfusu 7 binden fazla idi. Bazı kaynaklarda bu rakam 10 bin olarak bilinmektedir. Bu bölgede Azeri Türklerinin yanı sıra, Ahıska Türkleri de yaşamakta idi. Hocalı'da Ermenilerin yaptıkları normal savaş koşulları ile anlatılamaz. Çünkü bu Müslüman Türk'e karşı düpedüz bir soykırım idi. Nitekim aşırı Ermeni milliyetçileri bunu 1915 yılının intikamı ve eski Sovyet dönemi boyunca nefret, kin ve intikam duygularının bir yansıması neticesinde planlı olduğunu söylerler. Hocalı Soykırımı, Karabağ Savaşı sırasında 26 Şubat 1992 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dağlık Karabağ bölgesindeki Hocalı İlçesinde yaşanan Azeri sivillerin Ruslar, Ermeniler ve Ermeni Devleti tarafından toplu şekilde öldürülmesi olayıdır.

Anahtar Kelimeler: Hocalı, Azeri, Ermeni, Soykırım, Karabağ

Abstract

The biggest tragedy of the century was on 26 February 1992. It was the Khojali genocide. This large city was destroyed by the Armenians, and hundreds of innocent people were killed. The Armenians together with the Russian continued the same massacre of 1905-1918 in Khojali. Khojali is an important settlement centre of Azerbaijan's Nagorno - Karabakh. Khojali is situated on the roads of Ağdam, Shusha, Hankendi, Askeran and is strategically important for Karabakh. Khojali is not only a region but also is the place where Turkish history and culture originates. The population before the massacre was more than 7 thousand. In some resources, the population is known to be 10 thousand. Together with Azerbaijanian turks, Meskhetian turks also lived here. The armenians' actions in Khojali cannot be explained through normal war conditions. Because, it was a genocide against Muslim Turks. Indeed, exorbitant Armenian nationalists confess that it was the revenge of 1915 and all this hatred was according to plan during the Soviet period. The Khojali Genocide is the mass killing of Azerbaijanians living in Khojali which is situated in Azerbaijan's moun-

* Dr. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı /İzmir
besirmustafa@gmail.com.

tainous region by Russians, Armenians and Armenia on 26 February 1992 during the Karabakh war.

Key Words: Khojali, Azerbaijani, Armenian, Genocide, Karabakh

GİRİŞ

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl, özellikle Kuzey Azerbaycan, bugünkü Ermenistan (Batı Azerbaycan) ve Doğu Anadolu toprakları Türklerin soykırım ve mezalime uğratıldığı dönemdir. Maalesef günümüz Batı ve eski SSCB tarihçiliğinde bu soykırım üzerinde hiç durulmamıştır. Türk soykırımı Sovyet döneminde bile 70 yıldan fazla tek yönlü olarak incelenmiştir. Çünkü Sovyet rejiminin siyasi gücü ve bilim adamlarının isteği bu yönde olmuştur.

19. yüzyıl Türk Dünyası açısından da en hareketli ve en buhranlı dönemlerin yaşandığı bir yüzyıldır. Bu yüzyıl boyunca Ermeni ayaklanmalarının ortaya çıkışında ve yayılmasında Ermeni örgütleri önemli görevler üstlenmişlerdir. Ermeni örgütlerinin, özellikle Taşnaksütyun örgütünün meydana çıkışına kadar Maveray-ı Kafkas'ta barış ve emniyet hâkim durumda idi. Bu coğrafyada Azeriler ve Ermeniler arasında vuku bulan kanlı mezalimlerin gölgesini bile hatırlayan yoktu. Oysa Taşnaklar din ve ırkçılık tohumlarını saçarak, Ermenistan adı ile yalnızca Ermenilerin meskûn olduğu bir ülke kurmak istediler.

Tüm belgeler ve tanıkların şu konuda mutabık oldukları bir gerçektir: "Ermeniler her zaman dini, kiliseyi ve Hıristiyanlığı kullanarak Batı dünyasını yanlarına çekmeyi başarmış, zayıf olandan kaçmış, hep güçlünün yanında yer almışlardır"¹. Nerde zenginlik, kendi emellerini icra etmek için

¹ Rusların Kafkasları işgaline kadar tarihin hiçbir döneminde Ermenileri buralarda toprakları ve devletleri olmamıştır. Ermeni kaynaklarına göre, "Güney Kafkasya'nın en eski milletlerinden biri 'Ermeniler' ve 'Büyük Ermenistan' toprakları, Karadeniz'den Hazar Denizi'ne kadar uzanır." Bu akıl dışı ve bilimsellikten uzak görüşün iki amacı vardır. 1-) *Ermenilerin kendilerine olan güveni sağlamak ve artırmak.* 2-) *Tecavüzkâr tavırlarına bilimsel kılıf giydirmek.* Ermeni kilisesinin olaylar ile irtibatı o kadar çok sarih olarak kaynaklar intikal etmiştir ki, fikir yürütmeye bile gerek kalmamaktadır. Ermeni kilisesinin mevcudiyetini koruyabilmesi için bir kuvvete, bir devlete ihtiyacı vardı. Böylece Ermeni Devleti fikrini doğrudan Ermeni Milleti değil, Ermeni Kilisesidir. Öte yandan Bolşevik-Taşnak üyesi Ermeni Stepan Şaumyan bile şöyle der: "Kafkaslar'da tarihen Ermenistan adlı bir devlet yer almamıştır. Bizim (Ermeni) tarihçiler Ermenistan'dan her zaman sanki müstakil bir devletmiş gibi bahsederler. Ermenistan denen bir halkın, Rusya, Almanya, Fransa, İngiltere ve başka çağdaş milletlere benzetmek ne kadar manidar. Tüm bunlar hiçbir tarihi hakikati arz etmemektedir". Ayrıca Şaumyan'ın kaleme aldığı tüm eserlerde yaptıkları tüm katliamlara ve Ermeni ırkçılığını Bolşevik İnkılabı uğrunda mücadele süsü verdiği de açık aşikârdır. Ona göre bunun başka yolu yoktu. Bu sayede Sovyetlere daha sıkı sarılma olacaktı. Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul. 1987, s. 606-607; Stepan Şaumyan, *Seçilmiş Eserleri-V. Papazyan Tarihçi Rolünde*

hoşgörü ortamı varsa fırsat kollamış ve orda yer edinmişlerdir². Tıpkı bir zamanlar Bizans, İran ve Osmanlı'nın yanında yer aldığı gibi. Fakat Osmanlı zayıflamaya yüz tutunca bu sefer ibreyi Ruslardan yana kullanarak onların maşası gibi, Kafkaslara göç etme politikası sayesinde Kuzey Azerbaycan'da istedikleri gibi faaliyet gerçekleştirmişlerdir. Oraları da yıkıp, yakmakla ve Ermenileştirmek istedikleri son olaylar ile gerçeklik payını ortaya koymuştur. Müslüman yerleşim merkezlerinde evleri talan, yağma, yakma, çocukları, kadınları, yaşlıları, sakatları, kundaktaki ve anne karnındaki bebekleri hunharca öldürme ve diri-diri toprağa gömme, cesetlerini bile yakmak Ermenilerin insanlık kitabında yer alan karakterlerini göstermektedir. Tıpkı son örneği Hocalı'da olduğu gibi. İşte tüm bunlar Ermenilerin, dini kullanma, milliyetçilik ve paraya pula ihtiras Ermeni ırkının ortaya çıkması ve değişik coğrafyalardaki faaliyetleri ile başlar³.

Sovyet yönetiminin 23 Aralık 1947'de aldığı 4083 sayılı karar ile "Büyük Ermenistan" projesi resmileşmiştir. Azerbaycan yönetimi Ermenilerin Kafkaslara özellikle Karabağ'a ve Türklerin Batı Azerbaycan'dan (*Şimdiki Ermenistan*) göç politikasını kabul etmese de Moskova karşısında hiçbir gücü yoktu. 23 Aralık 1947 yılında SSCB Bakanlar Şurası'nın çıkardığı "Ermenistan SSCB'den kolektif çiftlik sahibi ve diğer Azerbaycanlı nüfusun Azerbaycan SSCB'nin Kür-Aras ovasına göç ettirilmesi hakkında kararname" ile Azerbaycan Türkleri asırlardır yaşadıkları yurtlarını zorla terk etmeye başladılar. Buna göre, Azeriler eski göç yasası gereği yurtlarından çıkarılırken, Ermeniler yeni yasa ile onlardan boşalan yerlere yerleştirilecekti. 1920-1930 yılları arasında Ruslarla Ermenilerin sinsice hazırlamış oldukları plan adım-adım hayata geçirilmeye başlandı. Azerbaycan topraklarının 45.045 km²'si Ermeniler tarafından işgal edildi. Ermeniler Azerbaycan topraklarını sahiplenmek arzusundan kesinlikle vazgeçmediler. Transkafkasya Merkezi İcra Komitesi Riyaset Heyeti'nin 1 Ocak 1927 tarihli kararıyla *Mehri ve Ceb-rail* kazalarından 24 köy, aynı yıl 20 Haziran tarihli kararıyla ise *Zengezur* Kazasının 1065 desyatın (Rus yer ölçüm birimi) toprağı, 18 Şubat 1929 tarihli kararıyla Ermenistan'da yeni bir ilçe yaratılması sebep gösterilerek *Zengilan* ilinin 3 köyü; *Nüvedi, Ernezir ve Tuğut* Ermenistan'a verildi⁴.

Ermeniler 1960 yılından itibaren yoğun bir şekilde Karabağ ve Nahçıvan üzerinde toprak iddiasında bulunmaya başladılar ve kısa bir süre sonra

(1902-1914), Cilt. 1, Bakü. 1978, s. 392-393; Beşir Mustafayev, "Ermenilerin Kuzey Azerbaycan'daki Faaliyetleri (1905-1920)", *Basılmamış Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İzmir. 2009, s. 81.

² RFDTA, Fond. 841, Dosya. 7, İş. 290, s. 38. (*Rusya Federasyonu Devlet Tarih Arşivi*).

³ RFDTA, F. 821, D. 7, İş. 220, s. 41.

⁴ Aygün Attar Haşımzade, "Azerbaycan Türklerinin Ermenistan'dan Zorunlu Göçü (1948-1956)", *Tarihi Gerçeklerle ve Bilimin Işığında Ermeni Sorunu (Bildiri)*, İstanbul. 2007, s. 8-9.

da iddialarını eyleme dönüştürerek, Türk topraklarını işgal aşamasına geçtiler. Bu doğrultuda medyayı kullanmış, Türklere haksız suçlamalarda bulunarak Karabağ üzerinde hak iddia etmişlerdir. Hatta öyle ileri gitmişlerdir ki Ermeni basınında Doğu Anadolu toprakları için “*Batı Ermenistan*” ifadesi yer almaya başlamıştır. Bunu ispatlamak için tarihi belgeleri ve bulguları yanlış değerlendirmekten ve taraflı yorumlamaktan kaçınmamışlardır⁵.

İŞGAL SÜRECİNE GİDEN YOL

Karabağ⁶, büyük bölümü bugünkü Azerbaycan ile Ermenistan arasında, güney bölümü İran içinde kalan, yaklaşık 18 bin kilometrekarelik bölgenin adıdır. Dağlık Karabağ ya da Ermenice adıyla “*Artsakh*” ise bu bölgenin içinde 4.392 km² alanı oluşturmaktadır. Ermenilere göre Karabağ’da M.Ö 7. yüzyıldan beri Ermeni nüfusu ve kültürü egemendi. Azerbaycan tarih kaynaklarında Ermenilerin bu topraklara nasıl yerleştiklerini veya yerleştirildiklerini anlatan sayısız deliller vardır. Bunlardan sadece birini incelemek

⁵ A. Halilov, *Genosit Protiv Müslümskogo Naseleniya Zakafkasya V İstoriceskih İstoçnikah*, Bakü. 2000, s. 21; Araz Kurbanov, *Skazki Armiyanskikh Mudretsov*, Bakü. 2005, s. 14–18.

⁶ Karabağ’da 40 bin Ermeni’ye karşılık, 1 milyon Türk vardı. Sovyetler’e kadar Kafkaslar’da hiçbir zaman Ermeni devleti olmamıştı. Azerilere göre ise Ermeniler Yunanistan’ın Teselya (Selanik) Bölgesinden, Doğu Anadolu’ya gelip Urartuların egemenliğinde yaşayan, sonra da Kafkasya’ya göçen yabancı bir halk olup, bölgenin esas sahipleri kendileriydi. Çünkü Azeriler Orta Asya’dan Avrupa’ya doğru göç ederken bölgedeki Derbent Geçidi’nden geçen Türk boy-larının soyundan geliyorlardı. Karabağ Bölgesi 1555’te Amasya Anlaşması ile Osmanlı Devleti’ne katılmış; 1735 yılındaki Gence Anlaşması’yla İran’a bırakılmış, 1828 yılındaki Türkmen-çay Anlaşması’yla Çarlık Rusyası’nın hâkimiyetine girmişti. Kafkas Dağlarının Güney Doğu-sunda yer alan 4392 km²’lik Dağlık Karabağ, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde Kür-Aras Nehirleriyle Gökçe Gölü arasında, batıda Ermenistan sınırına, güneyde İran sınırına çok yaklaşan, kuzeyden güneye 120 km, doğudan batıya 35–60 km uzunlukta dağ ve ovalardan oluşan bir bölgedir. 1989 nüfus sayımında bölgenin nüfusu % 22 Azeri, % 77 Ermeni olmak üzere 190 bin civarında idi. Dağlık Karabağ, 17 mahalleye bölünmüştür. Sisyan, Demirci, Arlanlı, Küpara, Berküşad, Bahab Yurt, Kebirli, Cavanşir, Haçin, Çilebird, Dizah, Hırda Para, Otuziki, Yirmidört, Karaçorlu, Verend ve Açan Türk mahalleleri. Birkaç köy istisna olmakla 12 mahalle bütünlükle Azerilerden ibaret idi. Dizah, Verend, Çilebird, Haçin ve Talış Mahallelerini, Azeri ve Ermeni köyleri teşkil ediyordu. Bazen Azeriler ile Ermeniler aynı köyde yaşarlardı. Bu bölgede maden yatakları, mineral sular, orman ürünleri ve tatlı su balıkçılığı ile iktisadi yönden önemli bir merkezdir. 210 bin hektar tarıma elverişli arazisi vardır. Toprak olarak bütün Azerbaycan arazisininin %5’ne sahiptir. Karabağ, Kafkasya’nın hâkim bir noktasında, Azerbaycan’ı Ermenistan’ı ve İran’ı kontrol edebilecek bir konumdadır. Karabağ çok eski zamandan beri bir yerleşim yeri olmuştur. İskitler, Partlar, Arşaklar, Albanlar, Selçuklular, İlhanlılar, Timuroğulları, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Sefeviler, Osmanlılar bölgeye yerleşmişlerdir. 1828–1829 Edirne Antlaşmasından sonra bölgede söz sahibi olan Ruslar, Anadolu Ermenilerini, Türkmençay Antlaşmasından (1828) sonra da İran Ermenilerini Kafkaslara getirerek, Karabağ’a yerleştirmişlerdir. Cemalettin Taşkıran, “Karabağ Problemi”, *ATASE Yayınları*, Yıl. 25, Sayı: 48, Ankara, Şubat 2000, s. 33–34; Mustafa Aydın, “Karabağ”, *TDVİA*, C. 24, İstanbul. 1991, s. 367–368.

kâfidir. O da, Aliyev'in "Dağlık Karabağ, Tarihi Faktlar, Olaylar" eseridir. Eserde, "Ermenilerin Kafkaslar'da hiçbir zaman toprakları olmamıştır. Onlar Azerbaycan topraklarına sahiplenmek ve emperyalist güçlerin yardımıyla Türk topraklarında Ermenistan adlı bir yer kurmuşlardır" ifadeleri yer almaktadır. Öte yandan Mirze Yusuf Karabaği'nin "Karabağnameler" adlı eseri, Karabağ'ın tarihi, coğrafi, etnografik ve onomastik bilgilerin yanı sıra, 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar zengin abideleri içeren bilgi ve belgeler, konumuz ve günümüz için önem arz etmektedir. Eserde ayrıca *Türkmençay Mukavelesinden* (1828) sonra Şuşa'da baş veren siyasi ve sosyal hadiseler yer almaktadır. Ermenilerin özellikle Şuşa'daki faaliyetleri ve sonrasında araştırılan sahalarda, Karabağ'ın tarihen Türk Yurdu olduğu, orada yapılan tüm arkeolojik kazılardaki, mimarlık abideleri, mezar taşları, camileri, hanları, köprüleri ve türbeleri ile anlaşılmaktadır⁷.

Azerbaycan'ın eski Cumhurbaşkanı merhum Ebülfez Elçibey: "Karabağ, Türk Dünyası'nın gırtlığıdır. Türk halkı bunu böyle bilmeli" diyordu⁸. Ermenistan'ın yaptığı son katliama kadar, Karabağ'da 40 bin Ermeni'ye karşılık, 1 milyon Türk vardı. Sovyetlere kadar Kafkaslar'da hiçbir zaman Ermeni devleti olmamıştır. Ermeniler, Ruslar'dan aldıkları askeri yardımla Karabağ'ı işgal ederek ne kadar Azeri Türkü varsa hepsini sınır dışı etmişlerdir. Daha sonra soykırım uygulamışlardır. Önceden planladıklarını uygulamak maksadı ile Erivan'da "Karabağ", Hankendi'nde ise 1980 yılının evvellerinde "Grünk" teşkilatlarını kurdular. Böylece Erivan ve Hankendi'nde isyanlar ve mitingler başlamış oldu. Ermenistan'da yaşayan 200 binden çok Azeri'yi göçe zorladıktan sonra, bu sefer Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan'dan ayırıp Ermenistan'ın terkiğine katmak için mitingler ve katliamlar gerçekleştirdiler. Bu yolda kendilerine en çok Rusları arka seçtiler. Moskova Merkezi Komite de bu meseleyi ele alınmasında talepte bulundular⁹. Bu bağlamda Kafkaslar Ruslar için iki nokta bakımından çok önemli idi.

1-) *Sovyetlerin dağılımıyla dünyada küreselleşme sürecinde olan Azerbaycan petroleri*

2-) *Türkiye ve İran başta olmak üzere Orta Doğu ülkelerine karşı girişebileceği bir harekât için üs konumunda olmasıdır*¹⁰.

⁷ Mirze Yusuf Karabaği, *Tarih-i Safi-Karabağnameler*, Sadeleştiren Nazım Ahundov, Bakü. 1991, s. 3.

⁸ Ebülfez Elçibey, *Bütöv Azerbaycan Yolunda*, Ecdat Yayınları, Ankara, 1997, s. 8, 72.

⁹ 1905'te, Azerilerin Ermenilere saldırısıyla başlayan yağma ve katliamlar yoğunluğu azalmakla birlikte, bir sonraki yıla da sarktı. Olaylar şehirlerle sınırlı kalmadı. Tahminen 128 Ermeni ve 158 Azeri köyü yağma ya da tahrip edildi. Ölenlerin sayısının 5 bin ile 10 bin arasında değiştiği bilinmektedir. Emin Efendiyev, "Muasır Rus Ziyalıları Azerbaycan-Ermenistan Münakaşası Hakkında", *Elturan Dergisi*, No: 1-2, Bakü. 1993.

¹⁰ Mehmet Kengerli, "Azerbaycan'ın Karabağ Felaketi", *Azerbaycan Dergisi*, No: 310, Temmuz, Ankara. 1996, s. 13.

Türkiye, SSCB'nin dağılması üzerine, 25 Ağustos 1990 senesinde bağımsızlığını kazanan Ermenistan'ı 16 Aralık 1991 tarihinde tanıdı, ancak o tarihten bu yana diplomatik ilişki geliştirmede. Kısa dönemler dışında sınırlar hep kapalı tutuldu. Buna neden olarak, Ermenistan'ın 1921 Kars Antlaşmasını tanımayışı, 1990 tarihli *Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin* 11. Maddesi'nde soykırıma atıfta bulunulması, devlet armasında Ağrı Dağı'nın yer alması ve Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Karabağ sorunu gösterildi. Ermenistan '*tanınmayan sınırın açılması söz konusu olabilir mi?*' diyerek Kars Antlaşması meselesinde geri adım attığını gösterdi. Ancak, Dağlık Karabağ meselesi hâlâ çözülmüş değil. Ermeniler Karabağ'ın ata toprakları olduğunu, bölgede çoğunluğu teşkil ettiklerini, bu nedenle kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip olduklarını savunmaktalar¹¹. Azerbaycan ise, Dağlık Karabağ Bölgesinin hukuken ve tarihen kendisine ait olduğunu, bölgedeki etnografik yapının Rus politikalarıyla suni olarak değiştirildiğini, bu nedenle toprak talebine temel teşkil edemeyeceğini iddia etmektedir¹².

HOCALI SOYKIRIMI

Hocalı, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Bölgesinde en önemli bir yerleşim merkezidir. Ağdam, Şuşa, Hankendi, Askeran yolları üzerinde yer alan ve Karabağ için önemli stratejik konuma sahip bir yerdir. Hocalı sadece bir kasaba değil, asırlarca Türk Tarihinin ve Türk Kültürünün hayat bulduğu bir yerdir. Katliamdan önceki nüfusu 7 binden fazla idi. Bazı kaynaklarda bu rakam 10 bin olarak bilinmektedir. Bu bölgede Azeri Türklerinin yanı sıra, Ahıska Türkleri de yaşamakta idi. Dağlık Karabağ Bölgesinin en önemli noktalarından birisinde olan Hocalı İlçesi, Ermeni güçleri için önemli bir askeri hedef niteliğinde idi. İlçe, Hankendi ile Ağdam'ı bağlayan yolun üzerinde bulunup bölgenin tek havalimanı için üs konumundaydı. Human Rights

¹¹ Türkiye'nin Ermenistan ile iki sınır kapısı bulunuyor. Bunlardan biri demiryoluyla geçilen '*Doğu Kapı-Gümrü*', diğeri ise kara yoluyla geçilen '*Alican Markara*' sınır kapısıdır. Türkiye'nin, Karabağ sorunu ve sözde soykırım nedeniyle ambargo uygulamakla bu iki sınır kapısı 1993 yılından beri kapalı tutulmaktadır. Bu neden aslında Türkiye Devleti ve Türk sınırları için de günümüzde Ermenistan ve yandaşlarının ileriye sürdükleri politika nedeniyle tehlike ve önem arz etmektedir. Nitekim Ermenistan ve destekleyicileri, Azerbaycan topraklarının % 20'ni işgal ederek yayılmacı arzularını hala da koruduklarını kanıtlamışlar. Planlarında Nahçıvan'a saldırı, bağımsızlık bildirimlerinde ve anayasalarında Doğu Anadolu Bölgesinden '*Batı Ermenistan*' şeklinde bahsedilmesi Türk sınırlarının da tartışmaya açılmak istendiği algısına yol açmıştır. Öte yandan Rusların Ermenistan'da halen askeri üsleri bulunmaktadır. Karabağ savaşında bu Rus birlikleri Ermenilerin yanında açıkça yer almıştır. Bunun sonucunda üstünlük elde etmişlerdir. Selim Somçağ, *AB-Kıbrıs-Ermenistan, Bir Teslimiyet Güncesi*, İstanbul. 2006, s. 232.

¹² Andrew Mango, "Ermeni Sorunu Nasıl Çözümlemeli?" Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu, *İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları*, 24-25 Mayıs, Bildiriler, No: 40305, İstanbul. 2001, s. 497.

Watch'ın raporuna göre Hocalı İlçesi Hankendi'ni top ateşine tutan Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri tarafından üs olarak kullanıldığı için Ermeni kuvvetler tarafından top ateşine tutulmaktaydı. Aralık 1991'de Hankendi çevresinde yerleşen ve Azerilerin yaşadığı Kerkicahan Kasabasının alınmasından sonra, Hocalı İlçesi tamamen Ermeni ablukasında kaldı. 30 Ekim'den itibaren kara yoluyla ulaşım kapanmış ve tek ulaşım aracı olarak helikopter kullanılmaktaydı. 20 Kasım 1991'de Hocasend semalarında Mi-8 helikopterin Ermeni kuvvetler tarafından vurulması ve sonuçta bir kaç Azerbaycan devlet resimleri, Rus ve Kazak gözlemciler dâhil 20 kişinin ölümünden sonra, hava ulaşımı da kesilmiştir. İşgalden önce 1991-1992 kış aylarında Hocalı sürekli olarak bombalanmıştır. Hocalıdan çıkmış mültecilerin İnsan Hakları İzleme Örgütüne söylediklerine göre, bazı durumlarda saldırılar açıkça sivil hedeflere karşı yönlendirilmiştir. Öte yandan saldırı öncesi, birkaç aydır kasaba elektrik ve gazdan yoksun idi¹³.

936 km²'lik alana sahip, savaştan önce 2.605 aileden ibaret 11.356 kişinin yaşadığı Hocalı Kasabası 26 Şubat 1992 tarihinde yağmaya maruz kalmış ve kasaba tamamıyla yok edilmiştir. Uzun süre cesetlerin alınması bile mümkün olmamıştır. Kasaba, Alef Hacıyev komutasındaki yaklaşık 160 hafif silahlı kişiden oluşan Özel Polis Gücü (*OMON*) birlikleri tarafından savunulmaktaydı. İlâveten 200 kişilik savunma kuvveti mevcuttu.

26 Şubat 1992 tarihinde asrımızın en büyük faciası Hocalı soykırımı yaşanmıştır. Hocalı Şehri Ermeniler tarafından bir günde yerle bir edilmiş, yüzlerce masum insan katledilmiştir. Ermeniler, Ruslar ile birlikte 1905-1918 yılındaki olayların aynısını bu sefer Hocalı'da uygulamışlardır. Hocalı faciasının Türk Dünyasının tarihinde özel yeri vardır. Bunun en büyük numunesi de Hocalı sakinlerinin her birinin öz toprağına, milletine ve vatanına sadakatle bağlı olmasıdır. Öte yandan Ermeni ırkçı güçleri tarafından Azerbaycan'a karşı yapılan bir soykırım insanlık tarihinde görünmemiş tezahürüdür¹⁴. 1905-1918 tarihinde Amazasp, Şaumyan ve Andranik gibi Taşnak çeteleri tarafından yapılan katliamlar bu sefer dönemin Rus ve Ermeni devlet adamları ve siyasileri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ermeniler, 1987 yılından itibaren, "Büyük Ermenistan" hayali çerçevesinde, diasporanın da desteği ile Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesine saldırılarını yoğunlaştırmıştır. 25 Şubat 1992 senesinde Ermeniler, 366'ncı Rus alayı ile birlikte Dağlık Karabağ'daki Hocalı Kasabasına saldırarak, tarihin acımasız katliamlarından birini yapmıştır. Hocalı kasabasını tamamen

¹³ Razim Memmedli, "Asrımızın Faciası-Hocalı Gırğını", *Elturan Dergisi*, Azerbaycan İlimler Akademisi Milli Münasebetler Enstitüsü, İçtimai, Siyasi, İlmi, Kitlevi Yayın Organı, Natçional-ne Vaprosı, No: 1-2-3, Bakü. 1993, s. 16-18; A. Halilov, *a. g. e.*, s. 21.

¹⁴ Haydar Aliyev (Azerbaycan Eski Cumhurbaşkanı), *Halk Gazetesi*, Bakü. 26 Şubat 2002.

yakan Ermenilerin katlettiği Azerbaycan Türklerinin sayısı, resmi bilgilere göre, 613. Bunlardan 106'sı kadın, 63'ü çocuk 70'i de yaşlı. Cesetlerin çoğu da yakıldı. 76'sı çocuk 487 kişi de ağır yaralandı. Olmadık işkenceler uygulanan 1.275 kişi de esir alındı. Bunlardan 800'ü daha sonra serbest bırakıldı. Ancak, 500'e yakın Azerbaycan Türkü halen kayıp. Hocalı'daki vahşet ve katliam, Ermenilerin "*Büyük Ermenistan*" hayali çerçevesinde, 1987 yılından itibaren, Ermeni lobisi ile birlikte yeni hedef olarak seçilen Dağlık Karabağ Bölgesinin Azerbaycan Türklerinden boşaltılması amacıyla yönelik olarak gerçekleştirildi. Ermenilerin '*toprak genişletmek*' arzusuna, tarihi Türk düşmanlığı ve nefreti de eklenerek işlenen bu katliamla, çağın en büyük zulmü Hocalı'da yaşanmış oldu. Hocalı katliamı sadece Azerbaycan Türklerine karşı değil, tüm insanlığa karşı işlenmiş ve tarifi imkânsız bir insanlık suçudur. Vahşeti yaşayan Fransız ve Ermeni Gazetecilerin olayları anlatan satırları Hocalı katliamını yerinde gören Fransız gazeteci *Jan İv Junet*, gördüklerini gazetesine şu satırlarla geçiyordu: "Alman faşistlerin gaddarlığını çok duydum ve okudum. Ama 5-6 yaşındaki çocukları, sivil halkı öldüren Ermeniler, onlardan da beter". O vahşeti yaşayıp bunu aktaranlar arasında bir de Ermeni gazeteci vardı. Daud Kheyriyan "*Haçın Hatırı İçin*" isimli kitabında Hocalı katliamını şu sözlerle anlatıyordu: "Gaflan denen ve ölümlerini yakılmasıyla görevli Ermeni grup, 2 Mart günü Hocalı'nın 1 kilometre batısına 100 Azeri cesedini getirip yığıdı. Son kamyonda 10 yaşında bir kız çocuğu gördüm. Başından ve elinden yaralıydı. Yüzü morarmıştı. Soğuğa, açlığa ve yaralarına rağmen hala yaşıyordu. Çok az nefes alabiliyordu. Gözlerini ölüm korkusu sarmıştı. O sırada Tigranyan isimli bir Ermeni asker onu tuttuğu gibi öteki cesetlerin üstüne fırlattı. Sonra tüm cesetleri yaktilar. O sırada sanki yanmakta olan ölü bedenler arasında bir çığlık işittim. Yapabileceğim bir şey yoktu. Ben Şuşa'ya döndüm, onlar Haç'ın hatırı için savaşa devam ettiler".¹⁵

25-27 Şubat 1992 tarihlerinde Ermeni Ordusu ve Rus 366. Mekanize Alayı'nın saldırısı sonucu, aralarında 106 kadın ve 83 çocuğun da bulunduğu 613 Azeri sivil acımasızca öldürülmüştü. Aynı rapora göre, öldürülen sivillerin yanında, Ermeni kuvvetlerinin rehin aldıkları 1.275 kişiden 56'sı işkenceyle öldürülmüş, 150 kişinin kaybolması, 70 ihtiyarın işkenceyle katledilmesi, 1001 kişinin yaralanması, 8 ailenin ise tümünden yok edilmesi çağdaş dünya adına bir insanlık vahşeti olarak bilinmektedir.

Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı *Ayaz Mutallibov*, kendisine muhalefet eden Azerbaycan Halk Cephesi milislerinin, Hocalı-Ağdam yolunu kullanarak Ermeni çetelerinden kaçmaya çalışan Azerilere ateş açmasının da ölü

¹⁵ "A View to a Slaughter", (Hocalı), *The Economist*, 7 March 1992, s. 48; Razim Memmedli, a. g. m., s. 15-17.

sayısını arttırdığı iddia etti ancak eleştiriler üzerine ‘sözlerinin yanlış anlaşıldığını’ belirtti. Ermeni tarafına göre Azeri milisler, kendi öldürdükleri Azerileri Ermenilerin katlettikleriyle karıştırarak, ‘Azeri maktul’ sayısını yükseltmişlerdi. Ermenilerin suçlu olduğunu kabul eden yöneticiler de vardı. Örneğin: *Markar Melkonian* “Hocalı stratejik bir hedefti, ancak aynı zaman da bir intikam hareketiydi.” demişti. Uzun süre Ermenistan Savunma Bakanlığı ve Güvenlik Konseyi Başkanlığı yapan *Sergey Sarkisyan*, “Hocalı’dan önce Azeriler, Ermenilerin sivil nüfusa el kaldırmayan bir halk olduğunu düşünüyordu. Biz bu anlayışı sona erdirmeye muvaffak olduk.” diye övünmüştü. Türk kamuoyuna pek yansımayan ise, Ağdam’a doğru kaçanlar arasında Türk subaylarının da olmasıydı. Bu subaylar, sorgularında gönüllü olarak Azerbaycan’a geldiklerini iddia etmişlerdir. Kim bilir, belki de doğru söylüyorlardı. Hocalı katliamı o güne kadar birbirine düşman çetelerin çatışması şeklinde süren Dağlık Karabağ uyuşmazlığında bir dönüm noktası olmuştur.

Çatışmalar sürerken, 24 Mart 1992’de Helsinki’de toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK, sonra AGİT) Dışişleri Bakanları Konseyi, Dağlık Karabağ sorununun çözümü için Beyaz Rusya’nın Minsk kentinde bir konferans düzenlenmesine karar verdi. *Minsk Grubunun* katılımcıları Ermenistan, Azerbaycan, Almanya, ABD, Beyaz Rusya, İsveç, İtalya, Fransa, Rusya, Çek ve Slovakya Federal Cumhuriyeti olacaktı. Ancak 8 Mayıs’ta Ermeniler bölgenin en stratejik kenti olan Şuşa’yı; yaklaşık 10 gün sonra da Dağlık Karabağ’ı Ermenistan’dan ayıran Lâçin İlini işgal edince dengeler Ermeniler lehine değişti. Hocalı katliamındaki ihmali yüzünden ağır şekilde eleştirilen *Ayaz Mutallibov’un* yerine geçen Azerbaycan Halk Cephesi Partisi (AHCP) Lideri *Ebülfeyz Elçibey*, Ekim 1992’de Dağlık Karabağ Ermenilerine “kültürel özerklik” vererek barışı kısa sürede tesis edeceğini umduysa da, Ermenistan eski Devlet Başkanı *Levon Ter Petrosyan*, Dağlık Karabağ milliyetçiliğinin ağırlığı altında ezildi ve barış yapma iradesini gösteremedi.

Hocalı Soykırımından bugün hayatta kalanlar Ermenilerin yaptıkları mezalimi şöyle anlatmaktadırlar: Elleri bir ağaca arkadan bağlanan hamile bir kadının başına dikilmiş olan iki Ermeni yazı tura atıyordu. Hamile Azeri kadının doğumu oldukça yakın görünüyordu. Kadının elbiseleri yırtık, ayakları çıplaktı. Ermenilerin uzun boylu olanı elindeki AK-47 model Rus yapımı otomatik tüfeğinin namlusuna monte edilen seyyar kasaturayı çıkartırken, diğeri elindeki demir parayı havaya attı: “Ermenice, ‘Akçik, manç?’ (Kız mı, oğlan mı?) ‘Akçik’ (Kız) Bu cevap üzerine ‘oğlan’ diyerek bahse giren Ermeni, elindeki kasatura ile hamile kadının karnını bir hamlede yarıp çocuğu çıkarttı. Kan bürülü gözleri bebeğin kasıklarına kilitlendi. Ermenice, ‘Tun şahetsar, inger’ (Sen kazandın, yoldaş) Ermenice, ‘Yes şahetsapayts ays bubriki inç bes bidigişdan’. (Ben kazandım ama bu bebek nasıl beslenecek?) Ermenice, ‘May-

rigı bedge gışdatsine' (Annesi besleyecek elbette) Bunun üzerine daha kısa boylu olan Ermeni, bir hamlede kasaturaya geçirdiği bebeği annesinin göğsüne yapıştırdı. Ermenice, 'Mayrig yerahayin zizdur' (Çocuğa meme ver) Aynı dakikalarda Hocalının başka bir semtinde tek kale futbol maçı hazırlığı vardı. İki kesik Azeri kadın başını kale direği yapmışlar, top arayışına girmişlerdi. Başı tıraşlı bir çocuk bulup getirdiklerinde ise Ermeni çeteci sevinçle bağırды. Ermenice, 'Asixn maçimi yev bızdıge, aveg gındırnadabidi. Gıdıresek' (Bu hem saçsız hem de küçük, iyi yuvarlanır. Kopartın). Aynı anda çocuğun gövdesi bir tarafa, başı da orta yere düşmüştü. Ermeniler zafer naraları atarak, kanlı postalları ile kesik çocuk başına vurarak kanlı bir kaleye gol atmaya çalışıyordu"¹⁶.

Bu olay Hocalı'da bundan çok değil, yalnızca 19 yıl önce yaşandı. 26 Şubat 1992 senesinde binlerce Türk değişik yöntemlerle vahşice katledilmiştir. Ajanslar, katliam haberini bütün dünyaya hızla geçerken, Hocalı halkından geri kalanlar ise çaresizlik içinde kıvranıyordu. Bütün olanları batılı gazeteciler, özellikle de 'New York Times' belgelemiştir. 26 Şubat'ta güçlü silahlarla donatılmış Ermenistan silahlı kuvvetleri ile Hankendi'nde konuşlanmış bulunan *Albay Zarvigarov* komutasındaki *366'ncı Rus Motorize Alayı*, Hocalı'ya saldırarak tarihin en vahşî katliamlarından birini yapmışlardır. 26 Şubat gecesi Rus motorize alayının tanklarından açılan top ve roket saldırıları ile Hocalı Havaalanı kullanılamaz hâle getirilerek kentin dış dünya ile ilişkisi de tamamen kesilmiştir. Savunmasız kalan kente giren Rus destekli Ermeni askerleri, çocuk, yaşlı, kadın, bebek demeden birçok insanı vahşice katletmiştir. Diri-diri insanların kafa derilerini yüzdüler, sağ olarak ele geçirdiklerini ise sistematik bir işkenceye ve tıbbî deneylere tâbi tutarak, insanlık dışı muamelelere maruz bıraktılar. Hızır ve testereler ile insanların kol ve bacaklarını kestiler. Genç kızların önce saçlarını, sonra da kafa derilerini yüzdüler. Babanın gözü önünde evladını, evladın gözü önünde babayı kurşunlara dizdiler. Kesik kafaları sepetlere doldurdular. Peki, neydi bu düşmanlık? Ermenistan'daki okul duvarlarında asılan haritalarda Türkiye'nin '12 vilayeti' yer almaktayken, Ermenistan'ın bayrağında Türkiye hudutları içindeki 'Ağrı Dağı'nın' resmi varken, Ermenistan Millî Marşında 'Topraklarımız işgal altında, bu toprakları kurtarmak için ölün, öldürün' denmekteyken, başkaca bir neden aramaya zaten gerek yok sanırım.

Tanıkların anlattıklarını dinleyenler önce kulaklarına inanamadı. Fakat katliam sonrası Hocalı'ya girdiklerinde, görgü tanıklarının abartmadığını kısa sürede anladılar. Hocalı'da katliam bölgesini gezen Fransız gazeteci Jean-Yves Junet'nin gördükleri karşısında söyledikleri, katliamın boyutunu da anlatıyordu: "Pek çok savaş hikâyesi dinledim. Faşistlerin zulmünü işittim, ama Hocalı'daki gibi bir vahşete umarım kimse tanık olmaz. Ermeniler Türk

¹⁶ A. Halilov, a. g. e.,s. 21-22.

hamile kadınlarına tecavüz edip karnını hamile olduğu halde taş ile doldurup öldürmüşler ve küçük Türk kızlarına tecavüz edip öldürmüşlerdi”¹⁷.

Yabancı basın organı olan The Economist adlı dergide Hocalı Soykırımını aynen şöyle aktarmıştır: *“Helikopterden bakıldığında Azeri mülteci grupları kaçmak istedikleri, ancak buna rağmen yakalanarak Ermeniler tarafından öldürüldükleri görülmektedir. Hocalı Şehri Ermenilerce 25 Şubat tarihinde ele geçirilmiş ve işgal edilmiştir. Bir hafta sonra erkek, kadın, yaşlı, çocuk, cesetleri ve yaralılar Dağlık Karabağ’ın yamaçlarına saçılmış bir halde idi. Yaralılar bile keskin nişancılar tarafından öldürülmüştür. Ölümden kurtulup, hayatta kalanlardan birisi Ermenilerin yerde yaralı halde yatanları bile nasıl öldürdüğünü anlatmıştır. 2 kişinin derileri yüzülmüş, 1 kadının parmakları kesilmiştir. Parçalanmış vücutlar, yakılmış cesetler her tarafta görmek mümkündür”¹⁸.*

Peki, 26 Şubat 1992 günü yaşanan bu katliamın emrini kim vermişti? Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan’dan (Köçeryan-Aslen Karabağ doğumlu olup, Azerbaycan vatandaşıdır) başkası değildi. Yaptığı terör faaliyetlerinin oranı nispetinde terfi eden Taşnaksütyun Lideri R. Koçaryan, 20 Mart 1996’da Ermenistan Başbakanı oldu. Karabağ’da barış istediği için aşırı milliyetçilerin tepkisine daha fazla direnemeyen Levon Ter Petrosyan istifa edince de 30 Mart 1998’de ondan boşalan Devlet Başkanlığı koltuğuna, Hocalı Soykırımı baş sorumlusu olan R. Koçaryan oturmuştur.

Karabağ savaşı, Ermenilerin nasıl bir nefret sarmalı içinde olduğunu ve bölgede katliamlar döneminin henüz bitmediğini de gözler önüne sermiştir. Savaşta pek çok Ermeni Taşnak güçleri yer almış, çok sayıda insan hakları ihlali gerçekleşmiştir. Hocalı soykırımı bunların içinde en çarpıcı olanıdır. Batılı görgü tanıklarının ifadelerine bakılırsa, Hocalı’da yaşayan kadın, yaşlı, genç ve çocuklar kaçırırken sırtlarından vurulmuş, bununla da yetinmeyip bazı kişilerin derileri yüzülmüş, göz, kulak, burun gibi bazı uzuvları bıçakla kesilmiştir. Bu sahneler bakıldığında Ermeniler arasında Türklere duyulan öfkenin, kinin, nefretin ve düşmanlığın hâlâ da canlı olduğunu net bir şekilde görülecektir.

Ermenilerin günümüzdeki asıl amacı, Karabağ başta olmak üzere % 20’ni işgalini ve gerçekleştirdikleri katliamları, özellikle Hocalı soykırımını dünya kamuoyunun dikkatinden uzaklaştırmaktır. Oysa Ermeniler, 1828 yılında başlayarak Güney Kafkasya, Karabağ ve Erivan’da yaşayan yüz binlerce Azeri Türkü’nü öz topraklarından toplu şekilde göçe zorlamış ve katliama maruz bırakmıştır.

¹⁷ A. Halilov, a. g. e., s. 21-23.

¹⁸ The Economist, s. 48.

Ermeni Ordusu, Mart 1993'ten itibaren Kelbecer, Ağdere, Ağdam, Füzuli, Cebrail, Kubatlı ve Terter'i işgal etmiştir¹⁹. Ruslar tarafından Azerbaycan'ın silahsızlandırılması hızla sürdürülürken, Ermenistan Karabağ'ı işgal hazırlıkları içinde Laçın ve Goranboy İllerinde askeri üsler oluşturmaktaydı. Bu sırada Dağlık Karabağ'da "*Büyük Ermenistan cephesi*" oluşturmak amacıyla 80 askeri grubun birleşmesi gerçekleştirilmiştir.

Karabağ, Rus Kızıl Ordu desteğindeki Ermeniler tarafından işgal edilmiştir. Bu işgallerin önderleri bugün Ermenistan'ın başına bir darbe ile gelmiş bulunmaktadır. Rusların, Ermeni lobisinin ve Kafkaslarda barışı istemeyen güçlerin kışkırtması ile Ermeni Koçaryan, yeniden ASALA tarzı konuşmalar yapmaya başlamıştır. Azerbaycan topraklarının % 20'ni işgal eden müstevli Ermeniler, işgal ettikleri topraklardan çekilmemek için tüm bahaneleri ve oyalama taktikleri aramaktadır. Dünyayı "*sözde soykırım*" iftirası ile daha dün olanları unutturmak ve yüz yıl önceki gerçek dışı olayları asılsız iddialarla hortlatmaktadır. Bununla yetinmeyen Ermeniler, bazı kütüphane ve arşivlerde kendi işledikleri katliamlar ile ilgili belge ve bilgileri tahrip etme yoluna gitmeleri, kendilerinin bu alanda ne kadar cüretkâr harekât ettiklerinin başka bir örneğini teşkil etmektedir.

Ermenilerin 1988 senesinde başlayan Karabağ istilasını Azeri Soykırımı haline dönüştürmüştür. Azerbaycan arazisinin yüzde 20'ni işgal edilmiştir. 18 binden fazla kişi katledilmiş, 20 binden fazla kişi yaralanmış ve sakat bırakılmış, 4 binden fazla iş yeri, 660 okul, 250 hastane tahrip edilmiş, camileri, minareleri yıkılmış, 724 ilçe ve köy yakılmış, tüm Türk-İslam eserleri tahrip ve yok edilmiştir. Halen Ermeniler tarafından yurtlarından sürülen çoğu kadın, çocuk ve ihtiyar olmak üzere 1 milyondan fazla Azeri öz vatanında mülteci durumunda, vagonlarda ve çadırlarda mahrumiyetler içerisinde Kafkasya'nın çetin iklim koşullarında yaşam savaşı vermektedir. "*Büyük Ermenistan*" istiyorsan Türk komşunu öldür! Sloganı Azerbaycan'da uygulanmıştır. Azerbaycan Milli Meclisi, Ermenilerin yaptığı soykırımın tanınması için uluslararası kuruluşlara başvurmuştur. Ancak ne Doğu'dan ne de Batı'dan yanıt alamamıştır. Aynı şekilde Eski Cumhurbaşkanı *Haydar Aliyev'in* 26 Mart 1998 senesinde imzaladığı fermanı ile '*31 Mart Azerbaycan Soykırımı Tarihi*' olarak kabul edilmiştir²⁰.

¹⁹ 1-) Dağlık Karabağ (Şuşa, Hankendi, Hocalı, Askeran, Hocavend, Ağdere), İşgal tarihi: 1988-1994, Arazisi: 4.400 km², 2-) Laçın: İşgal tarihi: 18 Mayıs 1992, Arazisi: 1835 km², 3-) Kelbecer: İşgal tarihi: 2 Nisan 1993, Arazisi: 1936 km², 4-) Ağdam: İşgal tarihi: 23 Temmuz 1993, Arazisi: 1094 km², 5-) Cebrayıl: İşgal tarihi: 23 Ağustos 1993, Arazisi: 1050 km², 6-) Füzuli: İşgal tarihi: 23 Ağustos 1993, Arazisi: 1386 km², 7-) Gubadlı: İşgal tarihi: 31 Ağustos 1993, Arazisi: 802 km², 8-) Zengilan: İşgal tarihi: 29 Ekim 1993, Arazisi: 707 km², Toplam: 8810 km²; Celal Aliyev-Budak Budagov, *Türkiyeliler, Azerbaycanlılar, Ermeniler: Tarihi Hakikatin Soykırımı*, Azerbaycan Neşriyatı, Bakü. 2003, s. 12.

²⁰ <http://www.euroasiaforum.com/ermenidosyasi.php/24.02.2007/14:57>.

SONUÇ

BM'in 822-853-874-884 sayılı kararları ile tespit ve ifade edilen şu ki Ermenistan, Azerbaycan topraklarının % 20'ni işgal ederek işgalci bir devlet gibi tanımlanmıştır. 1988 tarihinden beri Ermenistan, Azerbaycan sınırlarında yer alan Karabağ'a saldırması oradaki Azerilere etnik temizlik politikası uygulaması ve AB Şurası ve BM Güvenlik Konseyinde alınan yukarıdaki kararlara rağmen hala da işgal hareketlerini sürdürmektedirler. Daha önce de BM Güvenlik Konseyi'nin Ermeni işgalleri nedeniyle almış olduğu kararla, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün dokunulmazlığı²¹, Ermenistan'ın sorunda taraf olduğu ve işgal edilen toprakların hemen ve şartsız olarak terk edilmesi gerektiği vurgulanmıştı. BM Güvenlik Konseyi'nin söz konusu kararlarında Ermeni işgallerinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiş, devletlerarası alanda kabul görmüş sınırların ihlal edilmezliği, toprakların silah zoruyla ele geçirilmesinin kabul edilmezliği, bütün devletlerin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ilkeleri belirtilmiştir.

- Ayrıca 30 Ocak 1992 yılında AGİT'e üye olan iki devlet Azerbaycan ve Ermenistan'ın üyeliklerinin hemen sonrasında aralarındaki sorunları çözmek için AGİT temsilcileri bölgeye gönderilmiş, durum tespiti yapılmış ve 27 Şubat 1992'de Prag'da yapılan toplantıda Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğu kabul edilmiştir. 1997'de, AGİT Minsk Grubunun almış olduğu Ermenilerin işgal etmiş oldukları toprakların sadece bir kısmından çekilmesini içeren kararı dönemin Ermenistan Başkanı *Levon Ter Petrosyan* ilk başta sıcak karşılamışsa da, 1998'de *R. Koçaryan*'ın devlet başkanlığına seçilmesiyle birlikte barış süreci de durmuştur. 1999 senesinde AGİT Minsk Grubu kontrolünde Rusya'nın önerdiği Azerbaycan ve Karabağ arasında ortak devlet kurulması önerisi, BM ve 1996 Lizbon Kararlarının hiçe sayılması anlamını taşıması yüzünden haklı olarak Azerbaycan yönetimi (eski Cumhurbaşkanı *Haydar Aliyev* döneminde) tarafından reddedilmiştir²². Nihayet, 2005 Ocak ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Genel Kurulu tarafından işgale dair yeni bir karar daha çıkmıştır. Söz konusu karar Azerbaycan'ın ulusal ve uluslar arası haklı davasında bir kez daha teyit edilmiştir. Benzer kararlar daha sonra, 2009 yılına kadar *BM, AB, AGİT, Minsk Gru-*

²¹ Azerbaycan Anayasasının 11. Maddesinin ilk 3 Fıkrası toprak bütünlüğünü ele almaktadır. 1-) Azerbaycan Cumhuriyetinin arazisi vahittir, dokunulmazdır ve bölünmezdir, 2-) Azerbaycan Cumhuriyetinin dâhili suları, Hazar Denizi'nin Azerbaycan Cumhuriyetine ait olan kısmı, Azerbaycan Cumhuriyeti üzerindeki hava sahası Azerbaycan Cumhuriyeti arazisinin terkip hissesidir, 3-) Azerbaycan Cumhuriyeti arazisi başkasına ait olamaz. Azerbaycan Cumhuriyeti kendi arazisinin hiçbir bölümünü hiçbir şekilde kimseye vermez. Yalnız Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin kararı ile Azerbaycan'ın bütün ahalisi arasında referandum yolu ile Azerbaycan Halkının iradesi esasına dayanarak devlet sınırları değiştirilebilir. Azerbaycan Cumhuriyetinin Konstitusyası (Anayasa), II. Fesil-Devletin Esasları, Madde: 11- Arazi Bütünlüğü, Bakü. 2004, s. 5-6.

²² <http://www.ermenisorunu.gen.tr/ozet/05.11.2007>.

bu, *İslam Teşkilatı vb.* kuruluşlar tarafından çıkmış, sorunun çözümüne somut bir adım atılmamıştır²³.

- Öte yandan 'Memorial' İnsan Hakları Savunma Merkezi, İnsan Hakları İzleme Örgütü, *The New York Times* gazetesi ve *Time* dergisine göre katliam, Ermenistan'ın ve 366. Motorize Piyade Alayın desteğindeki Ermeni güçleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Karabağ Savaşında Ermeni kuvvetlere komutanlık yapmış bugünkü Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan ve Markar Melkonyan'ın aktardığına göre kardeşi Monte Melkonyan, katliamın Ermeni güçler tarafından yapılan bir intikam olayı olduğunu açıklamışlar İnsan Hakları İzleme Örgütü, Hocalı Katliamını Dağlık Karabağ'ın işgalinden bu yana gerçekleşen en kapsamlı sivil katliamı olarak nitelemiştir.

- Ermenilerin Azerbaycan'da mezalim uygulaması, soykırım yapması ve topraklarını işgal etmesi hakkında en iyi örnek yine kendi itirafları, bazı Rus ve Gürcü bilim adamlarıdır. Bu konuda Kaçaznuni, Lalayan, Veliçko, Glinka, Çavçavadze, Karinyan, Karibi vb. Ermenilerin mezalimlerinden yazdıkları eserlerinde bilgi vermişleridir. Hatta Rus araştırmacısı Veliçko, Ermenilerin gelecekte başkenti Tiflis olan '*Büyük Ermenistan*' planı üzerinde işlediklerini bile yazmıştır. Bazı Ermeni araştırmacılarına göre: '*Kafkasya'da gelecek Ermenilerindir*'. Ermeni ırkçılığı öyle boyutlarda idi ki, onlar Kafkaslarda başka halk görmek istememekteydiler.

- Ermeni güçleri 1992 yılının 25 Şubat'ı 26 Şubat'a bağlayan gecede bölgedeki 366. Alayın da desteği ile önce giriş ve çıkışını kapadığı Hocalı İlçesinde, hem Azeri resmî rakamlarına göre, 83 çocuk, 106 kadın ve 70'den fazla yaşlı dâhil olmak üzere toplam 613 sakin öldürülmüş, toplam 487 kişi ağır yaralanmıştır. 1275 kişi ise rehin alınmış ve 150 kişi ise kaybolmuştur. Cesetler üzerinde yapılan incelemelerde cesetlerin birçoğunun yakıldığı, gözlerinin oyulduğu, başları kesildiği görülmüştür. İnsan Hakları İzleme Örgütü olayı Dağlık Karabağ Savaşı içerisinde yapılan en büyük katliam olarak nitelemiştir. Azerbaycan Parlamentosu 1994'te Hocalı'da yaşanan katliamı soykırım olduğunu ilan etmiştir²⁴.

- Oysa araştırmalar neticesinde Ermeni mezaliminde masum Türk insanına, hasta, bebek, çocuk, yaşlı, kadın ve silahsız demeden katletmesi

²³ Rus araştırmacısının tespitlerinde olduğu gibi: "Kafkasya, Rusya ve Batı'daki Ermeni ırkçıları, emin olarak Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a birleştirilmesinde çetinlik çekmeyeceklerini söylüyorlardı. Ama bir şeyi unutmuşlardı; 'Azerbaycan Halkının milli iradesi'." Aziz Elekberli, *Kadim Türk Oğuz Yurdu-"Ermenistan"*, Sabah Neşriyatı, Bakü, 1994, s. 32, 43, 57, 72; Yuri Pompeyev, *Karabağ Kan İçinde*, Azerbaycan Ansiklopedisi Neşri, Poligrafi Birliği, Bakü. 1996, s. 5, 7.

²⁴ Hocalı Soykırımının 15. Yıldönümü İle Alakadar Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Beyanatu, *Azerbaycan Milli Meclisi*, 3 Mart 1997.

sonucu suçlular yargılanmamış ve cezasız kalmışlardır. Hatta tüm bunlar göz ardı edilerek bugün Ermenistan ve birçok ülkede devlet protokolünde yer almaktadır. Tüm bunlar azmış gibi Türkiye ve Azerbaycan topraklarına göz dikmesi, Azerbaycan Topraklarının % 20'ni işgal etmesi, 1 milyon Azeri'nin öz vatanında göçmen-kaçkın statüsünde yaşaması ve onlarca insanın halen esir olduğu gerçeği hafızalarda tazeliğini korumaktadır. Durum böyle iken Erivan yönetimi ile koordineli bir şekilde çalışan Ermeni lobisi, ezilmiş toplum kimliğine bürünmüşlerdir. Böylece gerek Azerbaycan, gerekse Osmanlı döneminde yaptıkları isyan ve katliamları kamufle etmeye ve günümüzde işgal altında tutulan Karabağ Bölgesini dünya kamuoyuna unutturmaya çalışmaktadırlar.

- Bu güne kadar dünyada "sözde soykırım" yalanı ile sürekli Ermeni kayıplarından konuşulmuş, Türklerin kayıplarından fazla söz edilmemiştir. Karabağ ve Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde yıllardan beri açılan toplu mezarlardan çıkarılan binlerce iskelet Müslüman-Türk katliamının büyüklüğünü açıkça ortaya koymaktadır. İskeletlerin sayısı 530 bini geçmiştir. Kafkasya'da Rusya'nın himayesi altındaki Ermeniler, dün karşılarında kendilerini kul olarak bildikleri komşularına karşı toprak iddialarına başlamıştır. Türkiye'nin Doğu Anadolu Vilayetleri ve Güney Kafkasya'nın Azerbaycan Türklerinin oturdukları, özellikle Dağlık Karabağ ve Yukarı Karabağ topraklarında "*Büyük Ermenistan*" kurma hayallerini gerçekleştirmek için dün olduğu gibi bugün de katliam ve soykırım yapmışlardır. Öte yandan Ermenilerin verdikleri sahte siyasi içerikli belge ve bilgiler hep gündemde kalmaktadır. Hatta bugün herkesin gözü önünde cereyan eden Hocalı ve Karabağ'ın diğer bölgelerindeki katliamlar, 20 yıldır Azerbaycan'ın değişik vilayetlerinde aç, perişan 1 milyondan fazla göçmenin durumu kimseyi ilgilendirmemektedir. Avrupa, Rusya ve ABD böyle davrandıkça, herhalde beklenen barış gelmeyecek kanaati hâkim.

- Ermeniler tarafından başlatılan bu gerginlik 1992 yılından 2010 (*ateşkese rağmen*) yılına kadar tam anlamıyla işgal, etnik temizlik (*soykırım*) ve deportasyaya (*sürgün*) dönüşmüştür. *Azerbaycan topraklarının % 20'nin işgal edildiği söz konusu süreçte, 18 bin Azeri katledilirken, 20 binden fazla yaralanmış, 50 bin kişi sakat kalmış ve 66'sı çocuk olmak üzere 5 bin 101 Azeri ise kayıp veya esir düşmüştür. Ermeni işgalleri neticesinde yerlerinden yurtlarından sürülen 1 milyon Azeri'den 135 bini sağlıksız koşullar altında vagonlarda, çadır kentlerde ve mülteci kamplarında yaşam mücadelesi verirken yüz binlercesi de akrabalarının ve devletin diğer kurumlarına sığınmışlardır. Göçmenlerin % 26'sı yetersiz beslenmeden ve sağlıksız yaşam koşullarından dolayı adeta işkence çekmektedirler. Öte taraftan yaklaşık 143 bin göçmene BM Mülteciler Komiserliği ve diğer bir takım uluslararası yardım kuruluşları tarafından sağlanan desteğin 2005 yılında kesilmesi ayrı bir*

problem oluşturmuştur. Ermenistan'ın bu ve diğer sorunlar nedeniyle Azerbaycan iktisadiyatına 60 milyon dolar zarar, olayın ciddiyeti bakımından ayrı bir önem arz etmektedir²⁵.

- Uluslararası hukuk düzenini savunan devletlerin olmayan bir soykırımı yaptırım olarak Türklerin önüne koyarken, gözlerinin önünde gerçekleşen bir Türk soykırımına seyirci kalması düşündürücüdür. Bunun için sadece 26 Şubat 1992 tarihinde Hocalı'da yaşanan katliamı belirtmek yeterlidir. Ermeni ve Rus birliklerinin bizzat katılımıyla silahsız Türklere karşı Hocalı'da yapılan soykırımın sorumluları, uluslararası hukukun üstünlüğüne diğer toplulukların inanması adına sorgulanmalıdır.

- Sonuç olarak 106 kadın ve 83 çocuğun da bulunduğu 613 Azeri sivil acımasızca öldürülmüştür. Öldürülen sivillerin yanında, Ermeni kuvvetlerinin rehin aldıkları 56 kişiyi işkenceyle öldürülmüş. 150 kişinin kaybolması ve 70 ihtiyarın işkenceyle katledilmesi, 1001 kişinin yaralanması (487 ağır yaralı), 1275 kişinin esir alınması, 8 ailenin ise tümünden yok edilmesi yakın çağ adına bir insanlık cinayetidir.

- 1905 yılından beri yapılanlar ve günümüz Ermeni devletinin varlığı bütün bu olaylara meşruluk kazandırmaktadır. Yani, sözde "*Ermeni Soykırımı*" iddiası, "*Büyük Ermenistan*" hayali, adeta bir kâbus gibi Kafkasya, Kuzey Azerbaycan ve Türkiye üzerinde dolaşmaktadır. Bu iddiaya karşılık, gerçek tarih sayfalarında birer kanlı yazıyla kazılmış olan Müslüman Türk Soykırımını ortaya çıkarmak tarihçilerin görevidir.

²⁵ <http://www.haberaliz.com/php?=06.07.2006/>



Hocalı Soykırımında Ermeniler Tarafından Öldürülen Masum Müslüman Türk Çocukları

KAYNAKÇA:

- ALİYEV Haydar, *Halk Gazetesi*, Bakü. 26 Şubat 2002.
- ALİYAROV Süleyman, "Dağlık Karabağ-Hayaller ve Gerçekler, Bergland Karabagh-Utopien And Wahrheiten", *Azerbaycan Kültür Dergisi* Yay, No: 37, Bakü. 1988.
- "A View to a Slaughter", (Hocalı), *The Economist*, 7 March 1992.
- ATTAR Aygün Haşımzade, "Azerbaycan Türklerinin Ermenistan'dan Zorunlu Göçü (1948-1956)", *Tarihi Gerçeklerle ve Bilimin Işığında Ermeni Sorunu (Bildiri)*, İstanbul. 2007.
- AYDIN, Mustafa, "Karabağ", *TDVİA*, C. 24, İstanbul. 1991.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin Beyanatı*. Azerbaycan Milli Meclisi, 3 Mart 1997.
- Azerbaycan Cumhuriyetinin Konstitusyası (Anayasa)*, II. Fasıll-Devletin Esasları, Madde: 11- Arazi Bütünlüğü, Bakü. 2004.
- BUDAGOV Budak - ALİYEV Celal, *Türkiyeliler, Azerbaycanlılar, Ermeniler: Tarihi Hakikatin Soykırımı*, Azeri Neşri, Bakü. 2003.
- EFENDİYEV Emin, "Muasır Rus Ziyalıları Azerbaycan-Ermenistan Münakaşası Hakkında", *Elturan Dergisi*, No: 1-2, Bakü. 1993.
- ELÇİBEY Ebülfez, *Bütöv Azerbaycan Yolunda*, Ecdat Yay, Ankara, 1997.
- ELEKBERLİ Aziz, *Kadim Türk Oğuz Yurdu-"Ermenistan"*, Sabah Neşriyatı, Bakü, 1994.
- GAILLARD Gaston, *Türk-Ermeni Sorunu (Les Turcs-I' Evrope)*, İzmir. 2003.
- HALİLOV Aslan, *Genosit Protiv Müslümskogo Naseleniya Zakafkasya V İstoriceskih İstoçnikah*, Bakü. 2000.
- KARABAĞI Mirze Yusuf, *Tarih-i Safi-Karabağnameler*, Sadeleştiren Nazım Ahundov, Bakü. 1991.
- KENGERLİ Mehmet, "Azerbaycan'ın Karabağ Felaketi", *Azerbaycan*, No: 310, Temmuz, Ankara. 1996.
- KURBANOV Araz, *Skazki Armiyanskih "Mudretsov"*, Bakü. 2005.
- MANGO Andrew, "Ermeni Sorunu Nasıl Çözümlemeli?" Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri Sempozyumu, *İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yay*, 24-25 Mayıs, Bildiriler, No: 40305, İstanbul. 2001.
- MEMMEDLİ Razım, "Asrımızın Faciası-Hocalı Gırğını", *Elturan Dergisi*, Azerbaycan İlimler Akademisi Milli Münasebetler Enstitüsü, İçtimai, Siyasi, İlmi, Kitlevi Yayın Organı, Natçionalnıe Vaprosı, No: 1-2-3, Bakü. 1993.

- MUSTAFAYEV Beşir, Ermenilerin Kuzey Azerbaycan'daki Faaliyetleri (1905–1920), *Basılmamış Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İzmir. 2009.
- POMPEYEV Yuri, *Karabağ Kan İçinde*, Azerbaycan Ansiklopedisi Neşri-Poligrafi Birliği, Bakü. 1996.
- SOMÇAĞ Selim, *AB-Kıbrıs-Ermenistan, Bir Teslimiyet Güncesi*, İstanbul. 2006.
- TAŞKIRAN Cemalettin, "Karabağ Problemi", *Askeri Tarih Bülteni*, ATASE Başkanlığı Yayınları, Yıl: 25, Sayı: 48, Ankara, Şubat, 2000.
- ŞAUMYAN Stepan, Seçilmiş Eserleri-V. Papazyan Tarihçi Rolünde (1902–1914), Cilt. 1, Bakü. 1978.
- URAS Esat, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, 1987.
- RFDTA, *Fond. 841, Dosya. 7, İş. 290*
- RFDTA, *F. 821, D. 7, İş. 220.*
- <http://www.euroasiaforum.com/ermenidosyasi.php/24.02.2007/14:57>
- <http://www.ermenisorumu.gen.tr/ozet/05/11/2007>
- <http://www.haberanaliz.com/php?=06/07/2006>